

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIENSTBARE VERBEELDING 111

Beeldspraak vervult een belangrijke en zelfs onvervangbare functie in de manier waarop we met de werkelijkheid omgaan. De mensvormige wijze waarop de Schrift over God spreekt is wezenlijk voor de openbaring. Het is ook voor de gereformeerde theologie van belang zich hierop te bezinnen.

Er zijn echter ook theologen die de hernieuwde waardering van metaforen gebruiken om vrijzinnigheid een nieuw jasje aan te meten. Daarover gaat dit artikel.

Wat is de waarheid van een metaforische uitspraak?

Grond voor wantrouwen

De bijbel staat vol met beelden die duidelijk maken wie God is. Ook kerkelijke confessies en theologische beschouwingen maken gebruik van metaforen.

Deze beweringen kunnen wantrouwen opwekken bij christenen die onverkort aan de waarheid van de bijbel willen vasthouden. Beeldspraak? Dus niet werkelijk? Metafoor? Dus onbetrouwbaar door dichterlijke vrijheden?

Zulk wantrouwen is begrijpelijk. Niet omdat het verkeerd zou zijn de beeldende, mensvormige spreekwijze van de bijbel te erkennen. Maar waarderende woorden over de metaforische waarheid van de bijbel kunnen een dekmantel zijn voor een ontkenning van de werkelijkheid waarover de bijbel spreekt.

Eigenlijk kan deze dekmantel op twee manieren functioneren. De eerste manier is dat beschrijvingen van gebeurtenissen vervluchtigen tot slechts beeldsprakige verhalen. En de tweede manier houdt in dat formuleringen die inderdaad niet anders dan als beelden kunnen worden begrepen, worden losgemaakt van de werkelijkheid die ze toch bedoelen dichterbij te brengen.

Ik zal deze beide toelichten.

Niet echt gebeurd en toch waar?

Beschrijvingen van gebeurtenissen kunnen worden 'omgeduid' tot metaforen, zodat de vraag naar de feitelijkheid eigenlijk achterwege zou kunnen blijven.

Hoe wordt dan geredeneerd? De opstanding is niet echt gebeurd, zegt men dan, maar toch is de opstanding waar. Het verhaal van de verrijzenis van Christus is een beeld, een metafoor van – zeg maar eens wat – de onverwoestbaarheid van het leven, of van de kracht van de liefde. En om als beeld 'waar' te zijn, hoeft Jezus niet feitelijk weer levend te zijn geworden.

Okke Jager bekritiseert dit 'niet-echt-gebeurd-en-toch-

HOOFDARTIKEL

Dienstbare verbeelding III

K. Veling

UIT DE SCHRIFT

In memoriam: Saul

E. Brink

KERKELIJK LEVEN

De verenigde reformatorische kerk in Nederland (VRKN) II

W.G. de Vries

GELEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

OP MAAT

Een diaconale vuist?

H. Folkers

OWOFDING EN ONDERWIJS

Opklaring met kans op nevel

Jetze J.D. Baas

Gedicht

BOEKRESPREKING

Misjna, Tosefta, Talmoed...
Als Marnix van Sint Aldegonde
'vermaant'

PERSSCHOUW

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

waar'-geloof in het boek *Oude beelden spreken een nieuwe taal*.¹⁰ Of Jager een goede gids is bij de bezinning op het beeldende karakter van geloofstaal, zullen we straks bezien, maar hij brengt scherp onder woorden hoe armzalig een geloof is waardoor mensen wel 'gelooven', maar eigenlijk niet weten wat.

'Hoe beletten wij', vraagt Jager, 'dat de historie als ruimte van de openbaring wordt vervangen door de literaire cultuur van gelijkenissen?' Hij gebruikt een voorbeeld om duidelijk te maken wat het betekent als beeldtaal geen werkelijkheidswaarde heeft. 'Tijdens de uitzending van de begrafenis van koningin Wilhelmina ging een tv-toestel stuk. Het werd snel gerepareerd. Toen het beeld weer verscheen, vroeg een meisje: 'I de koningin nu weer levend?' Een leuke anecdote over een kinderlijk misverstand. Maar het is een treffend beeld van de 'niet-echt-gebeurd-en-toch-waar'-gelovigen: 'zij spreken al over opstanding, als zij in feite alleen maar een nieuw beeld gevonden hebben – terwijl de begrafenis gewoon doorgaat' (p. 105).

Het verhaal van de opstanding kan van een beschrijving van een geschiedenis tot een beeld, een metafoor worden omgeduid. En daarmee kan de werkelijkheid tot verbeelding vervluchtigen. Terecht protesteert Jager daartegen.

Metaforen en dus subjectief en onzeker?

Maar de vele uitdrukkingen in de bijbel die wel degelijk het karakter van een metafoor hebben dan? Hoe verhouden die zich tot de realiteit?

Het antwoord op die vraag kan een tweede deur open zetten voor ontkenning van de betrouwbaarheid van Gods openbaring, namelijk wanneer metaforen bij voorbaat worden opgevat als subjectieve pogingen van mensen om hun relatie tot de werkelijkheid te verwoorden. Dat God Vader genoemd wordt, is volgens deze opvatting een feil-

bare en menselijk-onvolkomen typering van wat eigenlijk onuitspreekbaar is.

P.J. Trimp signaleert in een recent opstel dat metaforen zo worden begrepen door theologen die afbreuk doen aan het gezag van Gods openbaring. "Met metaforen kunnen we immers veel kanten uit; de betekenis is afhankelijk van wat de hoorder erin hoort, zo wordt gezegd. En ook oorspronkelijk is een bijbelse metafoor niets anders dan een menselijke poging om ervaringen onder woorden te brengen.

Het probleem is dat hier een bepaalde opvatting over (de onmogelijkheid van gezaghebbende) openbaring wordt verpakt in een theorie over metaforen.

Terecht schrijft Trimp jr. dat bijbelse metaforen (b.v. gelijkenissen) nogal eens worden beschouwd als autonome kunstwerken (p. 185). En dat is niet verdedigbaar. Wanneer Jezus gelijkenissen vertelt, dan moet gevraagd worden wat Hij daarmee heeft willen zeggen. En hij de uitleg is mee bepalend wat we uit de Schriften verder weten over het koninkrijk van God. Tenminste wanneer **wc** echt gehoor willen geven aan de bijbel.

En waarom zou een metafoor geen vast en zekere waarheid kunnen verwoorden? God is een Vader voor wie in Christus bij Hem z'n toevlucht neemt. Gelukkig gaat het hier niet om een feilbare poging om menselijke ervaringen onder woorden te brengen, maar om betrouwbare openbaring.

Metaforen en werkelijkheid

De wijze waarop metaforen iets betekenen, heeft bijzondere kenmerken. De wereld van het beeld wordt opgeroepen om iets te zeggen over een andere werkelijkheid. Mensen kennen – bij voorbeeld – de manier waarop een pottenbakker met zijn materiaal omgaat. Hij vormt de klei naar zijn bedoeling; hij beschikt erover naar believen. Mensen met een grote mond tegen God, mensen die jegens God rechten denken te kunnen doen gelden op grond van afstamming of goede werken, moeten maar eens aan de Almachtige denken als aan een pottenbakker. Ik denk hier aan Romeinen 9. Is het denkbaar dat de klei tegenover de pottenbakker rechten zou claimen?

Zo'n menselijk beeld, gebruikt in een bepaalde context, maakt mensen iets duidelijk over de onzichtbare God. Het is een beeld. Maar dat beeld heeft wel degelijk betrekking op werkelijkheid! Tenminste, wanneer we de apostel Paulus serieus nemen.

Er zijn theorieën die de *refererende functie* van metaforen (de functie van verwijzing naar de werkelijkheid) op de achtergrond dringen of zelfs volledig miskennen. Metaforen vormen in die visie een eigen wereld, die slechts verwijst naar degene die ze gebruikt en naar andere heelden. De Zuid-Afrikaanse theoloog Wentzel van Huyssteen bestrijdt dit soort theorieën. Theologen zijn niet consistent, aldus Van Huyssteen, als ze metaforen enerzijds wel een functie toekennen in de menselijke kennis, maar anderzijds de relatie tot de werkelijkheid (de 'reality depiction') compleet verwaarlozen.¹²

KERNREDACTIE

DR W.G. DE VRIES (eindred.), DRS G.J. VAN MIDDEL KOOP, PROF DR M. IJVELDE

OVERRIGEREFACTIELEDEN

DRS R. TER BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJSTER, DRS. T. VELDMAN, PROF. DR. K. VRIJING

MEDEWERKERS

DRS. I.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS J. MESSELINK, DRS J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
We Reformatic, Postbus 24, 8250 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatic, Gocs, Postbus 25, 4460 M Gocs Tel. (0 1100) 15591

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (biancand).
Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto)

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,63 per mm. Contractaannef op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Een metafoor heeft een zekere openheid. De relatie tot de werkelijkheid is minder strikt bepaald dan bij andere, meer rechtstreekse, wijzen van spreken. Maar een metafoor kan zeker naar een werkelijkheid verwijzen. En er kan geen twijfel over bestaan dat de bijbelse heelden die gebruikt worden om duidelijk te maken wie God is, een werkelijkheid onder woorden willen brengen. Gelovige volgelingen van God volgen geen mythen na!

Een metafoor nodigt de hoorders of lezers uit de wereld van het opgeroepen heeld te exploreren. Daarbij is het vaak de bedoeling dat we de werkelijkheid beter leren kennen met het oog waarop het beeld gebruikt wordt. Zo is het zeker in Gods openbaring.

Oude beelden en een nieuwe taal

In het voorgaande haalde ik Okke Jager aan, die treffend de armzaligheid van een 'niet-echt-gebeurd-en-toch-waar'-geloof aan de kaak stelt. In het geciteerde boek, *Oude beelden spreken een nieuwe taal*, verzet Jager zich steeds opnieuw tegen subjectivisme, d.w.z. tegen de gedachte dat een belijdenis van geloof alleen maar iets zou zeggen over de belijder. De apostolische geloofsbelijdenis, waarover het hele boek gaat, mag niet vervluchten tot lege formuleringen die naar willekeur door moderne mensen gevuld kunnen worden.

Maar onduidelijk blijft wat hij nu wel precies aan wil met de twaalf artikelen. Vaak vind ik Jager duidelijker in wat hij afwijst dan in wat hij zelf vindt. Bij voorbeeld wanneer hij over Gods almacht spreekt.

'Ik geloof in God de Vader, de Almachtige...', zo begint het Apostolicum. Jager wil laten zien dat deze oude beelden een nieuwe, ook moderne mensen aansprekende, taal kunnen spreken. Dan moeten we wel eerst af van verkeerde associaties. God is geen Alheschikker, die zelfs de stoptijden van de trein naar Treblinka regelt (p. 38). We moeten Gods almacht niet te snel met de feiten, ook niet met de natuurlijke orde verbinden. Het alternatief van de God die niet anders kan dan met mensen mee-lijden, verworpt Jager ook. 'Als ook Hij één traan geworden is, wie moet dan ooit de tranen drogen?' (p. 38). Gods almacht is de macht van de onweerstaanbaarheid van zijn Woord. God werkt door zijn Woord in de geschiedenis (p. 43).

Jager vindt een verbindende metafoor. Hij noemt God de *strijdende God* (p. 39). Door zijn Woord neemt God het op 'tegen chaos, tegen de brute feiten. Zijn gedachten zijn hoger, dat wil zeggen Hij is af verder: 'Mijn wegen lopen naar het beloofde land' (p. 39).

Een beeld naar believe?

Kan de belijdenis van God de Vader, de Almachtige, nieuw verwoord worden in de metafoor van de strijdende God? Jager wil beslist niet toe naar een relativistische en subjectivistische opvatting over de oude heelden van de christelijke kerk. Maar naar mijn overtuiging verlegt hij in zijn nieuwe duiding van Gods almacht toch een belangrijke wissel.

Trouwens, is die voorstelling wel zo nieuw? De Mani-

cheërs die we kennen uit de tijd van de eerste eeuwen van de christelijke kerk, meenden dat we alleen maar eerbiedig over God kunnen spreken als we Hem helemaal losmaken van al het kwaad in de wereld. Het kwaad heeft 7'n eigen oorsprong. En God is degene die in een wereld-omvattende strijd gewikkeld is tegen die macht van chaos en verderf.

De kerk heeft dit Manicheïsme afgewezen (vgl. art. 12 NGB). luist omdat de Schrift ons leert Gods almacht te belijden, kunnen we niet aanvaarden dat er iets buiten Hem omgaat; niet de vloek die op de schepping rust, zelfs niet de boze daden van schepselen die zich tegen Hem verheffen.

Betrouwbare openbaring

Wij geloven dat God zichzelf door de Schriften aan ons bekend maakt. De mensvormige, beeldende wijze waarop Hij dat doet, vraagt erkenning. De Schriften serieus nemen betekent ook de metaforen daarin als zodanig begrijpen.

Maar deze stelling kan nooit een argument zijn om de werkelijkheid waarin het in de bijbel gaat, te vervluchten.

In de bijbel beschreven gebeurtenissen kunnen een betekenis hebben. Maar daarmee mogen ze niet als werkelijke gebeurtenissen uit het zicht raken.

En metaforen hebben een zekere openheid in hun betekenis. Maar daarmee is allerminst gezegd dat we ze naar believen kunnen omduiden. De heelden die de Schrift gebruikt, zijn allereerst bedoeld om een werkelijkheid nabij te brengen. En wij geloven dat ze met autoriteit naar ons toekomen. Metaforen zijn niet per definitie uitingen van een menselijke reflectie op ervaringen. Mensen hebben van Godswege gesproken en daarbij ook heel bepaalde beelden gebruikt.

K. Veling

¹⁰ Okke Jager, *Oude beelden spreken een nieuwe taal, geloven na de geloofscrisis*, Baarn 1990.

¹¹ P.J. Timp, 'Pastoraat als gelijkenis?' in: *Amht en aktualiteit*; opstellen aangeboden aan prof. dr. C. Trimp, onder redactie van F.H. Folkerts e.a., Haarlem 1992, pp. 184 e.v.

¹² Wentzel van Huyssteen, *Theology and the Justification of Faith: Constructing Theories in Systematic Theology*, Grand Rapids 1989, p. 159.

IN MEMORIAM: SAUL

N.a.v. 2 Sam. 1 : 17-24

Christelijke rouw

David **rouwt** over Saul. Jarenlang zijn achtervolger. David heeft een vijand verloren. Maar het is in zijn rouwklacht niet te merken. Met geen woord rept hij over Sauls vijandschap tegenover hem. Niets ten nadele van de overledene. Nee, ook niet in de trant **van** 'de Here heeft het kwade van Saul op zijn eigen hoofd doen neerkomen'. Er klinken slechts lovende woorden. Saul de held, de bemind~de lieflijke, de 'vrijgeve' (1 : 24).

Is het een gebaar **van** hoffelijkheid? Met als motto: de doden moet men laten msten. En: van de doden niets dan goeds. Uit pieteit het kwade bij de dode achterlaten, en het goede meenemen. Of is het een slimme zet? En is het David te doen om nieuwe aanhang te verwerven? Dan zijn het dus krokodilletranen. Door de tranen heen telt hij alvast de koppen van de overlopers. Wanneer dit laatste het geval is, dan vraag je je wel af wat deze rouwklacht in het boek des *Oprechten* doet (1 : 17)!

Het is opvallend dat David geen onvertogen woord over Saul laat horen. Maar zo vreemd is het ook weer niet. David heeft altijd **respekt** gehad voor Saul als de *gezalfde* van de Here. En hij heeft zijn houding tot dusver tegenover Saul niet gewijzigd. Waarom laat hij anders de Ainalekiet doden (1 : 16)? En waarom prijst hij anders de mannen van Juhcs (2 : 5, 6)? David blijft **reipekt** voor Saul tonen als messias, ook al is deze gestorven. Hij verandert niet van koers, zelfs nu de koningstroon vakant is. Saul moet in herinnering blijven als held! Zijn zwaard keerde nooit leeg terug. Hierin staat David achter Saul. Ze hebben een gemeenschappelijke vijand, die nu leedvermaak heeft (1 : 20). Dat maakt het ook zo intriest. Niet alleen dat de helden gevallen liggen, onbegraven nog wel. Maar dat het wapentuig van *de met olie gezalfde*² weggevoerd wordt.

De gezalfde die de gemeenschappelijke vijand moert bestrijden. De gezalfde die het volk van God tegen de kwade invloedssferen moest beschermen. Die gezalfde is dood op het slagveld achtergebleven. Daarom is het verlies zo groot! Gods volk mist maar niet een moedig man. Het miste een *gezalfde*, instrument van Gods verlossingswerk.³ Als zodanig wil David Saul ook in herinnering hebben. Als de persoon door wie God verlossing **heeft** gebracht!

Die toon moeten de dochters van Israël ook treffen in hun klaagzangen (1 : 24). God heeft bevrijdend en **zegenrijk** gewerkt door middel van Saul. Dat is nog te zien aan de

weelderige kleren, inclusief goudsieraad waarmee ze zich mogen kleden. Saul was niet alleen een held. Hij was ook een **royaal** man die de buit wist te delen. Kenmerkend voor een benjaminiet.⁴

Maar Saul de beminde en geliefde? Op één lijn met Jonathan. Is dat niet overdreven? David **deinst** er niet voor terug Saul als sympathiek voor te stellen. Hij pint hem niet vast op de periode dat een boze **geest** hem het leven vergalde. Hij ziet Saul voor zich als de beminde, en geliefde, de innemende **persoonlijkheid**. Die bijv. kon zeggen: 'u bent rechtvaardiger dan ik'.⁵ Ook dat was Saul!

David heeft zich er niet toe laten verleiden Saul de gezalfde 'te wreken. Zelfs niet toen hij al gestorven was. Geen leedvermaak, maar erkenning van Gods werk in en door mensen. David heeft oog voor het werk dat Gods Geest door **Saul** heeft gedaan. Hij spreekt ook geen veroordeling uit over Saul. Hij brengt zijn verwerping als gezalfde niet eens ter sprake. Laat staan zijn verwerping al; mens, Hij houdt zich niet bezig **met** wat hem **verborgen** is. Dat laat hij aan zijn Zoon over. David houdt zich aan de **geopenbaarde** dingen. Het verlossend werk dat God door Saul heeft gedaan.

Geen vleierij, geen hypocrisie. David bedrijft messiaanse of christelijke rouw. In zijn rouwklacht bewijst hij zich de gezalfde, de man naar Gods hart.

E. Brink

¹ Zoals over Nabal uitgesproken in 1 Sam. 75 : 34.

² Lees 1 : 21 (slot): 'het schild van Saul, het wapentuig van de met olie gezalfde' (zo: J.P. Lettinga, 'Davids rouwklacht over Saul en Jonathan', in: *Almanak FQI*, 1977, 80).

³ 1 Sam. 18 : 6.

⁴ Gen. 49 : 27.

⁵ 1 Sam. 24 : 18.

DE VERENIGDE REFORMATORISCHE KERK IN NEDERLAND (VRKN) II

Twee weken geleden maakten we een begin met de bespreking van de ontwerp-kerkorder voor de beoogde Verenigde Reformatorische Kerk in Nederland. Met name het belijdend karakter van deze kerk wordt door de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk onderschot genomen.

Ds. A. van der Sloot heeft daarover al het zijne gezegd. Hij kwam tot de conclusie dat de gereformeerde belijdenisgeschriften in de toekomstige kerk niet gezien worden als een getrouw naspreken van Gods Woord en dat afstand wordt genomen van het aloude ondertekeningsformulier, waarin staat dat de Drie Formulieren van Eenheid in alles Gods Woord naspreken. Met name de plaats en het gezag van de belijdenis was dan ook de inzet van de bespreking die op 22 en 23 januari j.l. door de Hervormde Synode met het Hoofdbestuur van de Gereformeerde Rond werd gehouden.

Gereformeerde Bond en Hervormde Synode

Aan de hand van De *Waarheidsvriend* van 28 januari j.l. willen we van dit kontakt iets doorgeven.

De voorzitter van de Gereformeerde Bond (GB), ds. C. van den Berg, kreeg als eerste het woord. Hij bracht onder woorden wat de 1600 hervormd-gereformeerde ambtsdragers, op 21 november 1992 te Putten bijeen, er toe gebracht had een adres tot de synode te richten, waarin zonder meer 'nee' wordt gezegd tegen de VRKN. Een kerk, die zichzelf in haar grondslag tegenspreekt – Dordtse Leerregels naast Leuenberger Konkordie – kan moeilijk een belijdende kerk heten. Al eerder – in 1985 – had veertig procent van de hervormde gemeenten zich tegen het Samen op Weg-proces gekeerd. Nu het erop lijkt dat dit proces tot zijn voltooiing komt, is de verontrusting zo groot geworden dat hardop het 'onaanvaardbaar' van de zijde van de GB wordt uitgesproken.

Volgens ds. Van den Berg wordt door de GR alles onder de koepel geplaatst van de bede 'aanschouw het verbond'. 'Vanwege het geloof in de ene God der verbonds, die zijn trouw bewaart en betoont de geslachten door, hebben we als hervormd-gereformeerden nooit de weg van Afscheiding en Doleantie willen gaan.' En dan komt er een opmerkelijke zin, die we cursiveren: '*Zulks werd geacht bondsbreuk te zijn*'. Dit is de kern van het betoog van de voorzitter van de GB: God is trouw aan zijn verbond met de Hervormde Kerk en wie zich daarvan losmaakt doet aan *bondsbreuk*. Omdat de ambtsdragers, die

te Putten bijeen waren, hun ja-woord aan de Hervormde Kerk hebben gegeven, laat dit ja-woord 'zich niet zo maar transplanteren naar een kerk, die ze niet hebben be-geerd maar waarin ze nu wel worden meegenomen'.

Ds. Van den Berg eindigde met de klemmende uitspraak: 'Synode, u krijgt ons niet weg van de plek, die we de jaren door hebben ingenomen, in de kerk der vaderen, strijdend om kerk-zijn naar Schrift en belijdenis. Liever nog, u krijgt ons niet weg van de plek, die ons in deze kerk is gegeven'.

We kennen deze gedachtengang al jaren lang. Met name het beroep dat op het verbond van God wordt gedaan. Daarover hopen we in een slotartikel nog een en ander te zeggen. Laat ik momenteel mogen verwijzen naar de 'Persschouw' in dit nummer, waarin prof. W. van 't Spijker geciteerd wordt die het zijne zegt over het gevleugelde woord van de Gereformeerde Rond: 'U krijgt ons niet uit deze kerk'.

We kunnen niet weg en we kunnen niet mee

Ir. J. van der Graaf, de secretaris van de GB, sprak vervolgens de synode toe. Hij haakte meteen aan bij de slofuitspraak van de voorzitter doos te zeggen: 'We kunnen niet weg en we kunnen niet mee'. Voor wie een gereformeerde kerk beoogt in de continuïteit met de kerk van de Reformatie in ons land is de VRKN onaanvaardbaar. Het gaat om de hervormde kerk, in continuïteit met de vaderlandse kerk. Van der Graaf beroept zich daarvoor op Groen van Prinsterer, die geschreven heeft: 'De leer van de Nederlandse Hervormde Kerk is, dank zij haar *geschiedenis* en haar *belijdenis*, algemeen bekend: haar leden hebben dus het recht, de belijdenis en de handhaving te vragen van karakteristieke waarheden, welke verloochening haar, als hervormde, protestantse, christelijke kerk, dodelijk is'. Groen schreef dit tegenover de synode van zijn dagen die de handhaving van de belijdenis slechts 'in geest en hoofdzaak' wilde honoreren, maar niet de inhoud als zodanig. Van der Graaf erkent dat men vandaag nog niet veel verder is gekomen in het herstel van de kerk. Nog steeds wordt slechts 'de geest en hoofdzaak' in de huidige Hervormde Kerk gehanteerd. Maar het gaat de gereformeerde-hervormden nog altijd om de hele belijdenis. 'In die belijdenis ziet u ons hart.'

Daarom wil hij met name wijzen op de ontwikkelingen in de synodaal Gereformeerde Kerken, waarin de loslating van de belijdenis evident is. Wil men met deze kerken sa-

men verder? Hij wil met deze kerken geen vereniging. Hij wil slechts hereniging, en **dan** in deze zin: 'Als **herenigde** hervormde kerk, zijnde de kerk der Hervorming, in gemeenschappelijke schuldbelijdenis en in gezamenlijke wederkeer tot de Bron; als hervormde kerk *in hersteld verband*'. Met andere woorden: alleen terugkeer tot de Hervormde Kerk is voor de secretaris van de GB de enig juiste weg. Daarbij kijkt hij vooral naar de synodaal Gereformeerde Kerken, waar de belijdenis niet meer gehandhaafd wordt. Daarom 'geeft het Samen op Weg met deze kerken mees een open oecumenisch dan een reformatorisch karakter'. Opvallend is dat hier de Lutherse Kerk als één van de drie te verenigen kerken niet wordt genoemd. Maar daarover nu niet verder.

De synodaal Gereformeerde Kerken

Ds. R. van Kooten heeft een weergave gegeven van wat er door diverse sprekers op deze vergadering werd gezegd. Hij kwam tot een aantal van 31 synodeleden die zich voor de sprekersronde hebben gemeld.

Graag willen we de volgende week daarvan iets doorgeven. Maar omdat ir. Van der Graaf met name zijn aanvalen op de synodaal Gereformeerde Kerken heeft gericht, willen we in dit artikel daarop de schijnwerper richten.

Op deze vergadering; was namelijk dr. H.R. Weijland aanwezig als lid van de commissie kerkorde, tevens emeritus-hoogleraar in de synodaal Gereformeerde Kerken. Hij hield volgens de verslaggever een zeer emotioneel verhaal dat door de overgrote meerderheid van de synode met handgeklap werd ontvangen. Hij diende zich aan als 'kleinzoon van de weggelopen zonen'. Volgens hem was het 'het ongeluk' van zijn kerken geweest dat men als kerk één wilde zijn en geen modaliteiten erkende. Door schade en schande had men echter geleerd 'dat de in het verleden geroemde samenbindende kracht van de gereformeerde belijdenis niet bestond'. Daarom was hij jaloers op de 'samenbindende kracht van de vaderlandse volkskerk'.

Deze opmerkingen verschaften hem een daverend applaus. Van Kooten tekent hierbij aan: 'Dat stootte mij enorm'. 'Deze sfeer leek mij niet meer om te buigen.' Terwijl het applaus nog naklonk keken verschillende synodeleden elkaar insiemend aan met niet van een lach gespeende gezichten.

Nu, ik kan me deze ervaring van ds. Van Kooten indenken. Al weer heel wat jaren geleden heb ik op een gemeentevergadering van de synodaal Gereformeerde Kerk te Haren, waarop ik aanwezig was, ook een 'zeer emotioneel verhaal', zoals Van Kooten het typeert, van dr. Weijland aangehoord en bestreden. Ik moet in dit verband denken aan een opmerking die ik eens van een collega in een preek hoorde: geestdrift, gemeente, is weinig geest en veel drift.

Blijkbaar heeft ir. Van der Graaf dit ook zo ervaren. Volgens ds. Van Kooten moet hij 'in luttele seconden gebieden en razendsnel nagedacht hebben'. Hij liet namelijk zitten **wat** hij van plan was te zeggen en ging meteen af op wat hij noemde 'een emotioneel gereformeerd ver-

haal'. Hij kon dit geëmotioneerde verhaal van Weijland 'totaal niet meemaken'.

Ik kan dit verstaan. Vooral vanwege zijn argumentatie die door de synode in 'doodse stilte' (Van Kooten) werd aangehoord. De Graaf zei onder meer: 'Ik mis, en dat zeg ik eerlijkheidshalve, bij Weijland een stuk eerlijkheid als het gaat om de doorlichting van de eigen kerkelijke situatie. Terwijl wij altijd veel en dankbaar gebruik maakten van de theologische vruchten van Kampen en van de VU, moeten wij nu stellen dat er uit Kampen en van de VU geen enkel gereformeerd geluid meer komt. Hun theologische werken worden door ons niet meer gebruikt'. Even Pater zegt De Graaf: 'Het verhaal werd door Weijland heel emotioneel gebracht, maar ik vind het zo hoogmoedig en dat heb ik tegen de gereformeerden. Eigenlijk wordt er alleen maar gezegd: ze hebben het vroeger allemaal verkeerd gedaan. Ik mis de schuld. En mijn ernstige bezwaar is, dat u in het heden zomaar kunt accorderen met de enorme theologische verschuivingen waar wij diepgaand kritiek op hebben'.

Ik sta hierin geheel achter ir. Van der Graaf. En ik voeg eraan toe dat hier niet alleen theologische verschuivingen aan de orde zijn, maar dat de betrouwbaarheid van Gods Woord zelf wordt ondergraven. En dat is geen zaak van theologen, maar van alle gelovigen!

Deze rechtstreekse aanval op de synodaal Gereformeerde Kerken leidde tot een debat tussen ir. Van der Graaf en ds. E. Overeem, voormalig praeses van de synode van deze kerken.

Voor we met de bespreking van ons onderwerp verder gaan, geef ik dit aan de hand van door mij gemaakte aantekeningen nu door.

Discussie tussen ir. J. van der Graaf en ds. E. Overeem over het Samen op Weg-proces naar de Verenigde Reformatorische Kerk in Nederland

IKON, zondag 24 januari 1993, 13.00 uur

Het interview ging over de extra synodezitting van de Nederlandse Hervormde Kerk, waarop de Gereformeerde Bond in deze kerk (ongeveer 500.000 leden), bezwaren tegen de voorgenomen verenigde kerk heeft mogen uitzetten.

De eerste vraag betrof zich op de wijze, waarop de gesprekspartners tegen de respectievelijke kerken aankijken. Ir. J. van der Graaf (G.) ziet de synodaal Gereformeerde Kerken als dynamisch, goed georganiseerd in de lijn van Abraham Kuyper, die een opgewekter type vormen dan de gereformeerde bonders en positief tegenover de cultuur staan.

Ds. E. Overeem (O.) ziet in de Gereformeerde Bond nadruk liggen op de vroomheid en de verborgen omgang met God. Ook wordt uitgegaan van Gods trouw in de geslachten. Al vormt men geen zwarte kousen-kerk, toch heeft deze Rond iets van beton in zijn opstelling.

G.: Ik zou liever de term onbuigzaam gebruiken. Wij stellen ons kritisch op in de NHK. We blijven 'nee' zeg-

gen tegen allerlei ontwikkelingen in deze kerk. Maar van binnen zijn we niet hard. In de verborgen omgang met God is het hart zacht.

O.: Hoe dichter de gereformeerden op de Gereformeerde Bnnders kruipen, dei te harder worden deze. Hooghartig wordt gezegd; het is wel leuk wat jullie doen, maar: Kom, ga met ons en doe als wij.

C.: Wat de trouw aan de vaderlandse kerk betreft, wij hebben moeite met de vrijzinnigheid. Deze klonk vroeger als een vloek in gereformeerde oren. Maar nu is deze in de Gereformeerde Kerken zelf aanwezig. We zijn allergisch op de vrijzinnigheid, die daar nu werkt.

O.: Maar je kunt toch 800.000 gereformeerden niet ophangen aan twee theologen als Kuitert en Wiersinga? Wel is de vraag, hoe je in deze tijd de boodschap van de Heilige Schrift moet brengen. Daartoe worden pogingen ondernomen. Dit komt in beide kerken voor. Hoe dienen we met elkaar deze vraag te beantwoorden? Hoe moet je de boodschap van de bijbel aan je kinderen en kleinkinderen in de grote steden brengen?

G.: Deze vraag is er ook bij ons. We hebben te maken met diaspora-gemeenten. Er bestaat een grote leegloop van kerken. Hoe bereik je de mensen? Dat wil ik onderstrepen. Maar de kerk heeft toch een boodschap. Het hart van deze boodschap is: Wie is Jezus Christus? Een goed mens, die je moet navolgen? Of is Hij de Zoon van God. Heeft Hij voor onze zonden aan het kruis geleden, is Hij opgestaan, leeft Hij en regeert Hij alle dingen? Dat is het hart van mijn geloof. In de Hervormde Kerk wordt dit door velen niet terzake geacht. Het gaat slechts om de navolging van Christus. En dat is ook bij de huidige gereformeerden aan de gang. Daarbij is volgens Kuitert de bijbel niet meer de norm. Concreet gezegd: kruis, opstanding enz. zijn niet echt gebeurd. Er wordt geleerd: iets kan wel waar zijn en toch niet echt gebeurd. Te wijzen valt op een Joodse geleerde, die van dit standpunt heeft gezegd: op deze wijze neem je de kinderen de grond onder de voeten weg. De bijbel is toch het boek van Gods openbaring?

O.: U moet de gereformeerden niet generaliseren, en niet alles aan twee theologen ophangen. Er is een zoeken naar de waarheid. Hoe krijgt de uitdrukking 'Zoon van God' vandaag handen? Waarom zou Napoleon niet als voorbeeld mogen gelden en Jezus Christus wel? – vragen velen. Daarom heeft Kuitert een poging gedaan achter de waarheid te komen. De belijdenis en de traditie zijn bronnen waar je vandaan komt. Maar hoe ligt dit vandaag? Ik heb respect voor de denkkraft van mannen als Kuiten. Hij wil het heilsgeheim vertalen naar deze tijd. Bovendien, de theoloog die Van der Graaf invoert – Nico ter Linden – is zelf hervormd! Waarom laat Van der Graaf hem dan wel in de Hervormde Kerk blijven?

G.: Dit is een probleem in de Hervormde Kerk. En dat is al steeds het geval. Maar bij vereniging krijgen we er nog meer problemen bij!

O.: Maar u hebt tegenover de gereformeerden gezegd: u krijgt ons allemaal of helemaal niet!

G.: Maar jullie willen niet terug naar de Hervormde

Kerk. Zeggen jullie dan ook tegen de vrijzinnige verschijselen in de Gereformeerde Kerken als zodanig nee? Wij doen dit juist wel! Doen jullie dit ook in de beoogde verenigde kerk? Jullie willen loskomen van een militant verleden. Maar nu ontstaat er een verkeerde tolerantie tegenover wat jullie vroeger niet verdroegen.

O.: Mag ik datzelfde terug zeggen? Ons is verweten dat wij maar slechte erfgenamen zijn wegens de scheuring in 1944, omdat wij de kerk niet bij elkaar gehouden hebben. Daaruit hebben wij geleerd. Maar dan verwacht ik ook loyaliteit van uw kant. U kunt toch niet van een kerk die in de vorige eeuw ontstond dezelfde volwassenheid verlangen als van uw kerk, die sinds 1618 bestaat? We hebben met de leertucht rampen beleefd. En we zijn van mening dat dit nooit weer mag gebeuren. In de Hervormde Kerk ging dit beter: geen tucht, maar leerstellige geschriften van de synode.

G.: Waarom gaan jullie dan in dergelijke geschriften niet tegen het verkeerde in? De vraag is welke kerk wij op het oog hebben. Het zou een verarming zijn, als de Gereformeerde Kerken erbij zouden komen. Vroeger waren er in uw kring nog gereformeerde publikaties. Dat was voor ons ook 'een zee om uit te drinken'. Nu niet meer.

O.: Als je niet meer aan je kinderen en kleinkinderen kunt uitleggen, waarom we gereformeerd of hervormd zijn, treedt er een verarming in, die alleen maar het ongelooft bevordert. Is de Heilige Geest er dan niet meer bij in het Samen op Weg-proces?

G.: Bij ongelooft is bekering nodig, ook in het geheel van het kerkelijk leven. We hebben allemaal een 'opwekking' nodig door de Heilige Geest, zodat er het echte vuur van het geloof komt. Er is veel minder herkenning dan vroeger.

O.: Ja, dat is wel gewenst. Je krijgt vandaag zoveel over je heen. Ik wil niet de martelaarsrol spelen, maar het lijkt wel of de Gereformeerden de kop van jut zijn. Waarom doet men van uw zijde geen poging ons te begrijpen?

G.: Er is in uw kerken veel minder herleving dan vroeger. Waarin blijkt er nu iets gemeenschappelijks? Als er echte vernieuwing komt zal dit gemeenschapsvormend werken. We moeten elkaar vinden in terugkeer naar de bronnen, waaruit we gedronken hebben.

O.: Deze bronnen liggen niet alleen in het verleden, maar ook in wat je vandaag inoet verwoorden. Mogen alleen hervormden van hun eigen kerk houden en mogen wij dit niet? Ik word van dit alles niet vrolijker. Waarom worden wij niet meer van binnenuit begrepen? Desnoods met behoud van bezwaren.

G.: Wij zijn daar, waar onze Hervormde Kerk is. Wij zijn er een deel van. We zijn geroepen om mee te denken en zullen er dur bij zijn.

O.: Naar waar ligt dan volgens u de grens? Of allemaal of geen van allen, dat geldt ook van ons. Een werkelijke vernieuwing door de Heilige Geest krijg je niet met smaldelen.

Conclusie van de interviewer: De Verenigde Reformatorische Kerk in Nederland is nog ver weg. Wat de naam betreft is dit niet erg. VRKN vraagt toch echt wel om een handzamer benoeming.

W.G. de Vries

'Toeëigening' niet isoleren?

We willen nu in het vervolg graag een enkele opmerking maken in de discussie tussen christ. gereformeerd/gereformeerd, zoals die discussie is gediend door het 'bezingstuk' over dit onderwerp dat door de christ. gereformeerde synode is aanvaard en gepubliceerd.

Voor deze week nog een vóór-opmerking. Het valt me moeilijk die te maken, omdat ik bijna zeker weet misverstaan te worden. Toch meen ik het te moeten doen in het belang van de zaak.

De christ. gereformeerde broeders zijn van mening met de Gereformeerde Kerken nog over de zaak van de 'toeëigening' van het heil door te moeten praten. Het is mij wel. Ik ben er zelfs erkentelijk voor dat er van christ. gereformeerde zijde een poging is gedaan te formuleren waar de moeite ligt.

Tegelijk wordt dit thema niet aan de orde gesteld in de richting van de Ned. Gereformeerde Kerken. Hier is blijkbaar zakelijk overstemming, al blijft ook in deze richting de vraag, hoe een en ander nu praktisch functioneert. Maar de overeenstemming is er. Dat blijkt ook herhaaldelijk op plaatselijk niveau: vergaande samenwerking en groei naar elkaar. In christ. gereformeerd Apeldoorn. zo lazen we, zullen attesten over en weer worden aanvaard, enz. Apeldoorn ligt christ. gereformeerd gezien, niet bepaald excentrisch.

Het gaat mij niet over deze verhouding als zodanig. Dat moet wel een thema zijn in voortgaande samenspreking. Ik ben ook bang (zie boven) dat er gedacht wordt dat ik wil 'stoken' in (laten we even zeggen) een kerkelijke 'verkring' die toch al moeite genoeg heeft. Maar hier draagt ieder eigen verantwoordelijkheid.

Het gaat mij om iets anders.

In het voorgaande heb ik herhaaldelijk betoogd: de leer van de toeëigening van het heil mag niet *geïsoleerd* worden behandeld. Toeëigening en verwerving hangen samen. Wat Christus niet voor de zijnen heeft verworven, kan ook nooit worden toegeëigend. Denkt men dat wel, dan voedt men zich met – illusies! Wat Hij wel verworven heeft, dat mag in prediking en pastoraat aangedrongen worden – met bevel van geloof.

Welnu, toen in de kring van de gereformeerde kerken in 1960 het boek verscheen *Sterven – en dan?*, waarin werd geloofd dat er voor Gods kinderen *leven* is tussen sterven en opstanding, is van de kant van de christ. gereformeerde deputaten voor samenspreking aan de gereformeerde deputaten gevraagd: wat doet u aan deze publikatie? Ik was blij met die kritische vraag. Want deze loochening strijdt niet alleen met de gereformeerde leer, maar betekent ook een bedreiging voor de praktijk der godzaligheid.

Daarna zijn de Ned. Gereformeerde Kerken ontstaan. De dwaling is blijven voortvreten. Men weet het toch wel? De belijdenis dat bij het sterven 'mijn ziel van stonde aan tot Christus haar hoofd wordt opgenomen' zou 'de oudste leugen' in de christenheid zijn en: een lichaam zonder ziel werd een lijk genoemd en zo een ziel zonder lichaam een spook. De éne publikatie volgde op de andere. Dat is

in de jaren doorgegaan. Ook werd nag een nieuwe variant bedacht: de Catechismus had ook al weer ongelijk, wanneer wordt geleerd, dat wij in dit leven al het begin van de eeuwige vreugde ervaren. Eeuwig leven zou alleen zaak van belofte voor de toekomst zijn. Verder was het alleen maar een zaak van straks. Onze synode van Amersfoort-West. 1967 heeft ook deze leer teruggewezen.

Zo ontstonden de Ned. Gereformeerde Kerken. De christ. gereformeerde broeders zeggen nu: zakelijk hebben wij naar deze kerken toe geen moeite meer voor wat betreft de toeëigening van het heil.

Maar dacht men nu werkelijk, dat deze *versmalling* van het heil geen invloed heeft op de *toeëigening*?

Welke troost 'in leven en sterven' (Zond. 1 H.C.!) mogen we verkondigen met de nodiging om roe *te eigenen* in het geloof? Welke troost mogen we pastoraal uitdragen aan de sterfbedden van Gods kinderen? Van welke zekerheid mogen we gewag maken bij het graf van een broeder, een zuster die in de Here is gestorven? Mogen we nog, ook voor *het heden* met al z'n gebrokenheid onszelf en anderen troosten met het woord van de Here Jezus: 'dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enige en waarachtige God en Jezus Christus, die Gij gezonden hebt', Joh. 17? Mogen *we* in de praktijk van de toeëigening de heerlijke woorden nog voluit laten functioneren zoals Joh. 5 : 24 'voorwaar, voorwaar, Ik zeg U, wie mijn woord hoort en Hem die Mij gezonden heeft, *heeft* eeuwig leven' en 1 Joh. 3 : 14 'wij weten dat wij *overgegaan zijn* uit de dood in het leven, omdat wij de broeders liefhebben'?

De vragen stellen is toch: *ze* beantwoorden! We *mógen* dit heil (ook in z'n present karakter) toch betrekken op de toeëigening ervan? We mogen het niet alleen, we zijn er ook toe geroepen.

De christelijke kerk heeft deze troost zich altijd toegeëigend. *Ze* deed dat niet alleen in theologische overwegingen. *Ze* deed dat in haar godsvrucht van alle dag. De rouwadvertenties dragen er het heerlijk stempel van.

Maar als er dan leraars komen, die zeggen dat het alles kwade illusie is of primitieve volkswomheid of giftige, gnostische dwaling, dan zou dat tolerabel zijn en *ongestoorde* accentuering mogelijk *maken*? Ik hoor het aan en ik verbaas me niet weinig. Hier ontstaat toch werkelijk een ander type vroomheid dan ontstaat in de beschutting van de leer der *zaligheid*, wals de christelijke en gereformeerde kerk altijd heeft beleden en aan de kinderen onderwezen en aan sterfbed en graf heeft uitgedragen.

Zouden deze harts-zaken (Paulus zegt: 'ik *verlang* ontbonden te zijn en *met Christus* te wezen, want dat is verreweg het beste' nu *buiten* de toeëigening van het heil vallen? Zou daar naar believen mee geschoven kunnen worden? Ik wil graag over het thema van de toeëigening van het heil doorpraten, maar dan wil ik wel graag weten *binnen* welke *context*.

Waarom? Omdat toeëigening van het heil een zaak is van leven met de God van het heil.

J. Kamphuis

EEN DIACONALE VUIST?

De teloorgang van een initiatief

De mislukking van de plannen om tot een Gereformeerd Zorgcentrum te komen heeft in de pers nauwelijks aandacht gekregen. De kerkelijke pers doet er zelfs, voorzover ik **kan** nagaan, helemaal het **zwijgen** toe. Een bericht in het Nederlands *Dagblad*, een **kolommetje** van **Reina Wiskerke** in Signalement: dat was het dan. Een met enthousiasme begroet initiatief, begeleid door een aanzienlijke financiële bijdrage uit de kerken, sterft een stille dood. **Voorzover** het er nu naar uitziet nemen de bij het proces betrokken organisaties niet eens de moeite om de kerken te informeren waarom ze met het project zijn gestopt.

Desgevraagd heb ik in het *Nederlands Dagblad* kort duidelijk kunnen maken dat ik de gereformeerde zorginstellingen niet het recht betwist om met het project te **stoppen**. Maar de manier waarop roept bij mij wel vragen **op**. En het meest zorgelijk vind ik dat dit alles heeft plaatsgevonden zonder dat er diepgaand is nagedacht over een samenhangend zorgconcept voor de kerken.

De organisaties gaan nu hun eigen weg. Voor enkele van hen betekent dat het einde, andere worstelen merkbaar met hun identiteit.

Op de Centrale Diaconale Conferentie zal een deel **van** de instellingen weer acte de **presence** geven. Volgens mij hebben de diakenen, die veelal aan de wieg hebben gestaan van de betrokken instellingen, er in ieder geval recht op dat een aantal indringende vragen wordt beantwoord.

De diakenen aan zet

Er zijn verschillende redenen om te komen tot een Gereformeerd Zorgcentrum. Eén daarvan heb ik uitvoerig besproken in dit blad: begeleiding en stimulering van de mantelzorg vanuit de kerkelijke gemeente. Om dat goed van de grond te krijgen is nodig de ontwikkeling van een gereformeerde visie op zorg. De ontwikkeling van zo'n visie mag je van een gespecialiseerde instelling niet verwachten. Die heeft 7'n eigen doelstelling en middelen. Juist met het oog daarop is gepoogd de krachten te **bundelen**. Zodat instellingen nier in de eerste plaats aan hun eigen belang denken, maar zich voegen in een concept dat het totale **zorgveld kan** overzien. En waarin ook het werk van ambtsdragers en vrijwilligers een eigen plaats krijgt.

Het ontwikkelen van zo'n concept past ook in de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen. Het geeft nieuwe

kansen aan de gereformeerde zorg, waarschijnlijk **ook** nieuwe financiële ruimte **van** de kant van de overheid.

Vanuit een goed geleid centrum kunnen **ook** nieuwe impulsen uitgaan naar de zielszorg en het diakonaat, in de vorm **van** ondersteuning, begeleiding en deskundigheidsbevordering.

Omdat de instellingen er nu van afzien om aan zo'n doelstelling **mee** te werken, zijn naar mijn mening de diakenen opnieuw aan zet. Zij kunnen in de eerste plaats de instellingen vragen om een nadere verantwoording van hun beleid in dezen. En als dat de zaak niet verder brengt, moet het mogelijk zijn dat de diakenen ruimte zoeken om op eigen kracht aan zo'n doelstelling te werken. Uiteraard is daarvoor geld nodig: geld dat kerken aan de zorg **maar één** keer kunnen uitgeven en dat dus aan andere projecten onttrokken zal **moeten** worden.

Verkenning van het veld

Het ontbreken van visie op een samenhangend zorgconcept betekent ook dat de gereformeerde zorg als geheel geen eigen identiteit heeft. De schadelijke gevolgen daarvan tekenen zich meer en meer af. Zo is er een bejaarden-centrum dat in de strijd om het voortbestaan zich sterk maakt met een uitgesproken vrijgemaakte signatuur. Consequent wordt daaraan de hand gehouden. stringent tot in het opname- en personeelsbeleid. Ik heb daar **groot respect** voor. Maar vlak bij dit centrum kom je een andere gereformeerde instelling tegen, die nier alleen veel ruimer is in het opnamebeleid, maar ook personeel werft dat niet eens op een gereformeerde manier in kan stemmen met de drie Formulieren van **Eenheid**. Het verbaast mij dan ook buitengewoon dat de **zorginstellingen** volledig buiten beeld blijven in de huidige discussies over (interkerkelijke) samenwerking. Vinden wij de zorg voor onze hulpvragende broeder of zuster minder identiteitsgevoelig inisschien? Dat is dan een grote vergissing, die ernstige gevolgen moet hebben.

Want er is heel wat gaande.

De instellingen voor gezinszorg zijn de verdwijning nabij. Zij gaan binnen korte tijd op in grotere, regionale verbanden. Principiële discussies zullen voortaan **gevoerd** moeten worden vanuit het persoonlijk functioneren van gereformeerde werkers daar. Voor **zover** ik weet is er van enige begeleiding geen sprake, of het moet zijn dat het GMV hier een taak ziet.

De bejaardenzorg laat een heel gemengd beeld zien. Er

zijn twee gereformeerde bejaardencentra en enkele gemengde (vrijgemaakt, christelijk gereformeerd en Nederland.; gereformeerd). Het is de vraag wat zij kunnen betekenen voor het ontwikkelen van een gereformeerde visie op bejaardenzorg. Als zelfstandige organisaties, los van andere verbanden, waarschijnlijk weinig of niets. Temeer daar de mogelijkheden om gereformeerde thuiszorg te ontwikkelen zijn weggevallen, nu de gezinszorg een eigen weg moet inslaan.

De afdeling jeugdzorg van De Driehoek is een intensieve samenwerking aangegaan met een vergelijkbare christelijk-gereformeerde instelling. Voos het maatschappelijk werk en de daaraan gekoppelde specialismen ligt het veel inoclijker. Dit werk leunt nog het sterkst tegen de kerkelijke gemeenten aan. Gezien de ontwikkelingen zou het voor de hand liggen samenwerking te zoeken met de GLIAGG's. Dat zijn vergelijkbare organisaties in de informatische hoek, die over een veel grotere armslag beschikken, ook financieel.

Bezwaar is echter dat dan de identiteit onder nieuwe spanning komt te staan: de GLIAGG's steunen zwaar op de hevindeli-ik-gereformeerden. Nu zou je kunnen zeggen: zo'n samenwerking kennen we toch al in het Gereformeerd Psychiatrisch Ziekenhuis? En bovendien werken er medewerkers uit die kring in De Wijngaard. Die bocht hebben we dus met elkaar allang genomen. Bovendien blijkt dat ook gereformeerde mensen door deze GLIAGG's in bepaalde gevallen uitstekend geholpen worden.

Ten slotte Dit Koningskind. Er is contact, hoe intensief is mij niet bekend, met de Federatie van Ouderverenigingen. En de stichting is onlangs een hehoorlijk intensieve vorm van samenwerking aangegaan met de stichting Philadelphia: een algemeen christelijke organisatie.

Het zou best kunnen zijn dat lezers van dit blad schrikken van deze opsomming. In de zorg is blijkbaar een strikt kerkelijke structuur allang losgelaten. Daarnaast ontwikkelen zich verbanden op gereformeerd-confessionele, gereformeerd-reformatische en zelfs algemeen christelijke basis. Toch is het goed om de stand van zaken eens op te maken. Ik doe dat niet omdat ik al deze vormen van samenwerking veroordeel. Integendeel, wanneer ik er verantwoordelijkheid voor zou dragen, zou ik mij waarschijnlijk in veel gevallen achter dit beleid hebben gesreld. Dat geldt met name voor die instellingen, die elknar gevonden hebben tip basis van de gereformeerde confessie.

Maar dat neemt niet weg dat ik deze ontwikkelingen toch mei zorg gadesla. En wel omdat er geen samenhang, geen consequent beleid in te ontdekken valt.

Voor dat laatste had nu juist een Gereformeerd Zorgcentrum kunnen dienen. Nu dat niet mogelijk is moeten, naar mijn mening, diakenen de instellingen op dit terrein blijven bevragen.

Een **diakonaal centrum**?

Onderzoek heeft aangetoond dat gereformeerde zorg

nieuwe kansen en mogelijkheden heeft, wanneer de krachten worden gebundeld.

De geschiedenis heeft bewezen dat het bijna altijd de diakenen zijn geweest, die daarvoor oog hadden. Met de weinige middelen, waarover zij beschikten, hebben ze binnen het kerkverband ongedacht veel gepresteerd.

Nu hun geesteskinderen niet in één gezin willen samenleven, maar op de weg naar zelfstandigheid eigen relaties aangaan, moeten de diakenen zich bezinnen: hoe nu verder.

Eigenlijk heb ik maar één advies: laat de diakenen zelf een centrum stichten. En daarin bijeenbrengen alles wat 7ij kerkverbandelijk aan deskundigheid en activiteit ontwikkelen.

Vanuit dit centrum kan een visie ontwikkeld worden op gereformeerde zorg. Bezien kan worden hoever men kan gaan bij samenwerking over de kerkgrenzen heen, zonder dat de identiteit van de zorg geweld wordt aangedaan.

De gelden, die ingezameld worden voor zorginstellingen, kunnen vanuit het centrum worden verdeeld. Of, als dat nodig is, op andere wijze worden aangewend. Hier blijkt dan wel de noodzaak om een verbinding te leggen tussen de Centrale Diakonale Conferentie en Deputaten Diakonale Zaken van de generale synode.

Ik denk dat het een goede zaak is wanneer de geldstroom wordt gebruikt om het eigen diakonale en vrijwilligerswerk in de gemeenten te versterken. Of, anders gezegd, en dan is de cirkel rond: om in de gemeenten de mantelzorg te stimuleren en deskundig te begeleiden.

Uiteraard is dat alleen mogelijk wanneer de diakenen in staat zijn een vuist te maken.

Tot nu toe is het altijd zo gegaan dat zij een idee opperden, daarvoor aandacht vroegen, een initiatief namen en de uitwerking vervolgens aan derden overlieten.

Voor een diakonaal centrum hebben diakenen het kerkverband nodig: een samenhangende structuur, waarin je overleggen en besluiten kunt. Een structuur, die je de noodzakelijke ondersteuning geeft en die de infrastructuur vormt waarin je je beleidsplannen in praktijk kunt brengen.

Nu het via de weg van de dochters niet gaat, hoop ik van harte dat 'de moeder' in staat is om deze doelstelling te realiseren.

H. Folkers

OPKLARING MET KANS OP NEVEL

Omgaan met de Bijbel in je gezin

Opklaring

Het kan na een aantal donkere dagen heerlijk zijn als de lucht buiten weer opklaart.

Alles lijkt weer een stuk vrolijker. De kleuren komen beter tot hun recht.

Je omgeving kan erdoor opgehelderd worden.

We zijn blij als het weerbericht na regenachtige dagen meldt: Vanaf morgen meer opklaringen.

Toch kan het wel eens zo zijn dat de opklaringen na regenbuien nevel veroorzaken.

De aanvankelijke helderheid wordt dan bedekt met een nevel laag.

Weg mooie kleuren, weg helderheid.

Aan deze dingen moest ik denken bij het lezen van het eerste deel van de serie Opklaring. Een serie cahiers voor de christelijke geloofsofvoeding.

Het eerste deel heeft als thema: 'De Bijbel tot leven'.

De werkboekjes moeten een vervolg worden voor hen die deelnamen aan de opvoedingscursussen voor ouders van de Navigators.

Het blijkt dat er in deze tijd een sterke behoefte bestaat aan het begeleiden van ouders in opvoedingssituaties.

'Het lijkt soms wel of ouders niet meer opvoeden kunnen', is een verzuchting die je menig pedagoog tegenwoordig hoort slaken.

Ook het GVI heeft in haar pakket een cursus voor ouders, die zeer goede aftrek vindt.

Kunnen ouders niet meer opvoeden? Zijn er allerlei hulpinstanties nodig om ouders bij het opvoeden van hun kinderen te helpen?

Zijn de kinderen van deze tijd zoveel moeilijker dan die van zo'n kwart eeuw geleden?

Of zijn de omstandigheden zo veranderd, dat ouders niet goed weten hoe ze daar in opvoedingssituaties mee om moeten gaan? Zijn de invloeden-van-buiten-af zoveel slechter geworden en geïntensiveerd?

Donkere wolken

Als we bij het laatste beginnen, zien we bij het licht van de Bijbel, dat de satan in het laatste der dagen zijn aanval op Gods volk zal verheugen. Hij weet dat hij nog weinig tijd heeft.

De tegenstander van God weet dan precies waar hij moet beginnen.

Hij kent de zwakke plek van de overkant.

'Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst' is een bekende

zegswijze.

Satan weet dat ook. Als hij Gods volk wil ondergraven dan moet hij juist daar zijn aanval inzetten. Mij moet die jeugd hebben.

Satan is er alles aan gelegen dat ouders hun kinderen niet opvoeden.

Hij heeft er alles voor over om sluipend de gezinnen binnen te dringen met zijn misleidende voorstellingen. Wat normaal is, maakt hij tot abnormaal en omgekeerd.

Alles wat de TV daarbij onder onze aandacht brengt, kan meestal geen positieve invloed op onze gezinnen hebben. Gezinssituaties die daar gecreëerd worden, en afgebeeld als 'het ideale gezin' kunnen en mogen voor ons meestal geen voorbeeldfunctie vervullen.

En al willen we dat niet, door stevast naar bepaalde zogenaamde familieseries te kijken beïnvloeden we onze gezinnen op negatieve wijze.

We gebruiken allerlei schijnargumenten om de TV toch maar aan te kunnen houden: 'Het is toch zo leuk' en 'Ze vloeken er niet in' en 'Het is onschuldig'.

Zou de TV mede een veroorzaker kunnen zijn van sommige opvoedingsproblemen?

We spreken in opvoedingssituaties wel eens over 'moeilijke kinderen'.

Moeten we het dan niet eerst eens hebben over 'moeilijke ouders'...

Ouders die bijvoorbeeld niet konsekvent willen {kunnen of durven} zijn...

Weersverbetering?

Opvoeden leer je met vallen en opstaan. Door schade en schande word je wijs.

Op zichzelf zijn die opmerkingen beslist waar. Toch mogen we van onze kinderen geen 'proefkonijnen' voor de opvoeding maken.

Het is een vanzelfsprekende zaak dat wanneer ouders kinderen hebben gekregen, ze werk maken van de opvoeding. Dat opvoeden begint al als het kind nog in de moederschoot is.

Welke ouder zal het in het hoofd halen zijn kleine kind elke dag wat gif te geven.

Een ouder zal toch juist zich inzetten om met zorg het voedsel voor het kind uit te zoeken.

Zo zullen we dan ook in de opvoeding moeten handelen.

We beschermen onze kinderen tegen gevaren van buiten af.

We voeden het kind op zodat het gaat leven als kind **van** God en als zodanig kan functioneren in onze maatschappij.

Dat vraagt van ouders kennis van het kind (welke ontwikkelingsfasen doorloopt het kind), kennis van de Bijbel (hoe leeft een kind van God) en kennis van de maatschappij.

De eerste twee zaken zijn door de eeuwen heen stabiel. Maar de maatschappij is de laatste decennia aan sterke veranderingen onderhevig. Het lijkt wel of die veranderingen elkaar in een steeds hoger tempo afwisselen.

Vanuit deze visie is het ook te verklaren dat er in deze tijd veel meer behoefte is aan steun bij de opvoeding. Vroeger kon je het bij wijze van spreken nog doen met 'Spock'

Maar die geeft geen (christelijke) antwoorden voor deze tijd.

De serie 'Opklaring' van de Navigators wil dat wel proberen, met name ook door het eerste deeltje over 'De Bijbel tot leven':

Opklaring! Dat beoogt deze nieuwe serie werkboekjes over christelijke geloofsopvoeding.

Ouders, die deelnamen aan de opvoedingscursussen van de Navigators stelden honderden vragen. Vragen die soms op donderwolken leken, soms grijs waren. Mooi- ook als vraag op zichzelf al verhelderend werken. Dat leidde tot het ontstaan van deze serie.

en wat verderop:

Ieder die betrokken is bij de geloofsopvoeding in het gezin, kan met dit boekje persoonlijk aan de slag. Om de lucht te laten opklaren.

Voor gespreksgroepen kan het helpen om wat buien te lokaliseren. Met de hoop dat de zon van vertrouwen op de Levende Heer, in het gezin doorbreekt.

Het werkboekje is verdeeld in vier onderdelen: ervaringen van ouders (1), praktische suggesties (2), oriëntatie op de Bijbel (3) en achtergrond (4).

In dit werkboekje wordt veel positiefs geboden.

De vragen die bij een aantal hoofdstukken worden gegeven bieden goede mogelijkheden tot overdenking. Dat leert je bewust bezig te zijn.

Heel sterk zijn ook de bijdragen van Ans Gouman, orthopedagoge, onder de titel: 'Ontwikkelingsfasen van kinderen en het gebruik van de Bijbel.'

Zij maakt opmerkingen die eigenlijk iedere opvoeder paraat zou moeten hebben.

De lay-out van het boekje is heel prettig. Belangrijke zinnen op een bepaalde bladzij worden er uitgelicht en vergroot afgedrukt.

Het blijft nevelig

Ondanks de vele goede dingen die te noemen zijn is mijn algemene oordeel over de 'Opklaring' toch negatief.

Wat maakt mij negatief? In het begin van dit artikel gaf ik het eigenlijk al aan:

Bij sommige opklaringen komt er nevel op. Dan is alles opeens niet zo duidelijk meer.

Dit boekje geeft wel ervaringen door over hoe mensen in hun gezinssituatie met de Bijbel omgaan, maar ze wijzen niet duidelijk de weg.

Het boekje wil een hulpmiddel zijn voor christelijke geloofropvoeding door de Bijbel tot leven te brengen in de gezinnen. Dan moet m.i. ook duidelijk de weg van de Bijbel gewezen worden.

Het gezag van de Bijbel, als het door God geïnspireerde Woord, wordt genegeerd.

Het eerbiedig buigen voor Gods Woord omdat Hij het is die spreekt komt niet naar voren.

Misschien is het voor mensen die net met het geloof in aanraking komen een aardige opstap. Bezwaarlijk blijft dan toch de vrijblijvendheid waarmee men de Bijbel benadert.

Het boekje sluit af met een soort interview met Prof. P.A. Kohnstamm.

De hoogleraar leeft al lang niet meer. Hij overleed in 1951. Men houdt een soort interview met hem vanuit zijn geschriften.

We begrijpen, waarom men Kohnstamm gekozen heeft als informatiebron op de achtergrond.

Hij bekijkt het geloof en de wereld vanuit een Bijbels Personalisme.

Daarin zit toch weer een bepaalde vrijblijvendheid ten opzichte van het gezag van de Bijbel.

Kohnstamm ontkent, volgens 'Opklaring', de onfeilbaarheid van de Bijbel. Hij zou dat niet bedoelen om met die kritiek een breekijzer te hebben om het gezag van de Schrift te ondermijnen.

Hij wil met zijn opvatting alleen voorkomen dat kinderen later kritiek op de Bijbel kunnen krijgen omdat ze merken dat bepaalde dingen gewoon niet kunnen.

Volgens Kohnstamm is het Oude Testament een regelrechte lijn naar Jezus.

In het Oude Testament zijn echter een aantal dingen totaal niet relevant dus zou je ze overboord moeten gooien. Te denken valt dan aan de geschiedenis van de dochters van Lot, de geschiedenis van Juda en Tamar, geslachtsregisters, tabernakel/tempelbeschrijvingen.

Het is jammer dat 'Opklaring' hiermee zijn rookgordijn legt.

Het wordt onduidelijk voor de lezer, welk deel van de Bijbel nu wel, welk deel niet belangrijk is.

De oorzaak zit hem in het verlaten van het principe van het onfeilbare woord van God.

De mens plaatst zichzelf dan in feite boven de Schrift.

Waar ligt dan de grens.

De Zon breekt door

Overigens, wat doen wij zelf met de bovengenoemde geschiedenissen (de dochters van Lot, Juda en Tamar)? Lezen we die nu wel of niet aan tafel?

Wat doen we met de beschrijvingen van tempel en tabernakel?

Hoe kijken we tegen deze zaken aan. Hoe gaan we ermee om als ze aan de orde van behandeling zijn bij onze huisgodsdiensstofeningen? Hoe denken wij over deze geschiedenissen, beschrijvingen en registers?

Zien we ze als het geïnspireerde Woord van onze God?

Kunnen we ze plaatsen in de heilshistorie?

Mag ik hierover wat suggesties proberen door te geven?

Voorop staat dan dat we het Oude Testament zien als boek van Gods heilsgeschiedenis.

De geschiedenis van Zijn baanbrekende werk naar de Messias.

Als we dan bijvoorbeeld geslachtsregisters tegenkomen bij ons Bijbellezen, dan raad ik u aan die niet dreunend op te lezen. Geslachtsregister uit, boekje dicht en danken...

Als alle kinderen die kunnen lezen een bijbel voor zich hebben kunt u met hen de Bijbel door. Wie weet iets van deze koning? Wie weet iets van die vrouw. Zie je hoe de Here op een wonderlijke weg doorwerkt aan Zijn plan om de wereld te verlossen?

De geschiedenis van Juda en Tamar in Genesis 38 moet u bij wat oudere kinderen aan tafel niet overslaan of zonder toelichting lezen. Anders zoeken ze die zelf wel op, met hun conclusies. Deze geschiedenis is namelijk een groot bewijs van Gods liefde. Het is een levend voorbeeld van Genesis 3 : 15. De vijandschap en de overwinning. Een van de kinderen die uit de slechte daad geboren wordt heet... Perez. Lees je daarbij Matth. 1 : 3 dan zie je dat onze God deze Perez in het rijtje van het geslachtsregister van de Messias heeft geplaatst!

Dan krijg je samen met je kinderen meer oog voor Gods ongekende liefde.

Ook de tempelbouw en de tabernakel bieden veel mogelijkheden om Gods liefde te laten zien. Alle kleden en voorwerpen hebben hun verbinding met Christus, omdat

Het Bijbellezen aan tafel is een goede traditie.

Laten we het echter niet doen om de traditie.

Maar om gevoed te worden door het levende Woord van onze God.

Met dit laatste deel hoop ik ook voldoende aangetoond te hebben, dat je in de Bijbel maar niet je eigen selectiecriteria kunt toepassen.

We mogen en moeten ons gehoorzaam scharen onder het complete Woord van onze God.

Want: 'Nabij u is het Woord in uw mond en in uw hart.' (Rom. 10 : 8)

Dan moeten we ons daar ook totaal aan onderwerpen.

De 'Opklaring' is ondanks veel goede bedoelingen mij te mistig. Maar dat had ik aan de mooie omslag al kunnen zien...

Jetze J.D. Baas.

N.a.v. 'Opklaring, cahiers voor de christelijke geloofsopvoeding'. Eerste deel *De Bijbel tot leven*. Jannie van Dijken hoofdredactie. Uitgave van Kok Voorhoeve-Kampen in samenwerking met de Navigators. f 14,90. ISBN 90 297 1071 3, NUGI 635.

Bij Uitgeverij Medema verscheen een boek van G.H. 'Larus' wederkomst centraal staat. *De verschijning van Zijn komst. Bijbelstudies over de tweede brief van Paulus aan de Thessalonikers*, kost f 25,95.

Over de wederkomst kwam bij Merweboek in Sliedrecht ook een boekje uit. A. Koers schreef *De terugkeer van Jezus Christus: hoe en wanneer. Handreiking voor mee-*

...dienstvrijheid... is verkrijgbaar bij de boekhandel voor f 14,90.
...van onder de titel Voor het voorlichte...
5404089 t.n.v. A. Vreeken inzake fiscus Golucum Leiden.

Jan Meijer

Ooit gehoord van een snark? Waarschijnlijk niet. Laat staan dat u er naar op zoek gaat. Ook in de dialoog tussen natuurwetenschap en theologie is het doel van de jacht niet altijd duidelijk. In *Theologie en Natuurwetenschap: op zoek naar ren snork!*, onder redactie van Willem B. Drees, leveren verschillende auteurs een bijdrage tot verheldering. Het boek kwam vorig jaar bij Kok Kampen uit en kost f 19,90.

Dezelfde uitgeverij bracht samen met uitgeverij Pelckmans het boek *De vijf grote wereldgodsdiensten. Islam, Jodendom, Boeddhisme, Hindoeïsme, Christendom*, op de markt. Dit boek kost f 29,50.

P.W. van der Horst (hoogleraar in Utrecht) verzorgde een studie speciaal over het jodendom, *Studies over het jodendom in de oudheid*, werd eveneens bij Kok uitgegeven en kost f 49,50.

De christelijke gereformeerde predikant J. Van Amstel heeft al heel wat aansprekende boekjes geschreven. In een bij Uitgeverij Boekencentrum verschenen boekje, *Mijn enige troost...*, schrijft hij nu over diverse moeilijke levenssituaties waarin heel duidelijk blijkt dat er maar één werkelijk houvast is. Aan het slot van elk hoofdstuk wonden enkele bijbelgedeeltes genoemd die bij het onderwerp bestudeerd kunnen worden. Het boekje kost f 15,90.

De synodaal-gereformeerde emeritus-hoogleraar K. Runia heeft in de serie Bij-Tijds Geloven een boekje open gedaan over *Het geheim van Jezus Christus*. Hij doet dit in confrontatie met vele 20e-eeuwse theologen waaronder K. Barth en H.M. Kuitert. Kok Kampen verzorgde de uitgave die te koop is voor f 22,50.

Het gebed neemt in het leven van een christen een belangrijke plaats in. Toch brengt juist het gebed vaak ook nogal wat problemen met zich mee. De Nederlands-gereformeerde predikant M.R. van den Berg geeft in *Waarom bidden we?* een bijbelse doordenking van de plaats en functie van het gebed. De prijs van dit bij Uitgeverij Van den Berg verschenen boekje is: f 28,50.

Bij Uitgeverij Medema verscheen een boek van G.H. Kramer over 2 Tessalonicenzen, een brief waarin Christus' wederkomst centraal staat. *De verschijning van Zijn komst. Bijbelstudies over de tweede brief van Paulus aan de Thessaloniërs*, kost f 25,95.

Over de wederkomst kwam hij Merweboek in Sliedrecht ook een boekje uit. A. Koers schreef *De terugkeer van Jezus Christus: hoe en wanneer. Handreiking voor mee-*

levende gemeenteleden. Prijs: f 12,50.

Vanuit de bijbel probeert R. Timmerman in *Eeuwig leven. Over her bijbelse toekomstbeeld*, iets te laten zien van de rijkdom van het leven voor christenen na Christus' wederkomst. Dit boekje werd bij De Vuurhaak uitgegeven en kost f 15,75.

Th.A. de Boer probeert met enkele anderen vanuit de Christelijke Vereniging van Ziekenhuizen en Diakonesenhuisen een handreiking te bieden voor goede christelijke zorgverlening. *Zorgen met visie. Zorgverlening vanuit christelijk perspectief*, kost f 27,50 en is ook al weer bij Kok Kampen uitgegeven.

De Reformatie-drukker Oosterbaan & Le Cointre geeft ook een serie praktische hoeken uit over belangrijke onderwerpen op het gebied van pastoraat en hulpverlening. In deze serie 'Pastoraal Perspectief' verscheen van Idske de Jong-de Haan *Maat en overdaad. Over alcohol en gokken, experiment en verslaving*. Prijs: f 14,50.

Dato Steenhuis verzorgt bij Uitgeverij Medema de brochure-serie 'Er is een weg'. De brochures wijzen vanuit de Bijbel de weg voor christenen in allerlei moeilijke omstandigheden. Deel 6 en 7 zijn nu verschenen en kosten elk f 6,95. De titels zijn: *El is een weg... Als je vertrouwen geschonden is* en *Er is een weg... Als je in de fout bent gegaan*.

Op 16 oktober 1992 werd in Amersfoort een appel-bijeenkomst gehouden naar aanleiding van de Algemene Wet Gelijke Behandeling. Van deze bijeenkomst zijn de referaten gebundeld in een brochure. Deze is te verkrijgen door storting van f 7,50 op postbankrekening 5068231 t.n.v. penningmeester TBA, Bilthoven. o.v.v. 'toezending Appel-brochure'.

Deze wet wordt ook geanalyseerd in een brochure van de Marnix van St. Aldegonde Stichting (RPF), geschreven door S.O. Voogt. De brochure die als titel draagt: *Godsdienstvrijheid bedreigd? Een analyse van de Algemene Wet Gelijke Behandeling*, is verkrijgbaar bij de boekhandel voor f 19,90.

Vorig jaar vierde de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Leiden 'Franciscus Gomarus' haar 7e lustrum. Ter gelegenheid hiervan werd een lustrumhondel uitgegeven onder de titel Voor het *voetlicht*. De bundel is te bestellen door overmaking van f 17,00 op gironummer 5404089 t.n.v. A. Vreeken inzake fiscus Golucum Leiden.

Jan Meijer

Opvoeden

*We hebben nog groen koren op de akker,
vrouw, en het zonlicht roept de
leefkracht wakker;*

*zo zal de halm de volle aren dienen:
volkorenbrood in handen van de bakker.*

*We hebben nog groen koren op de akker,
man, en slagregen zal hardhandig striemen,
maar laat wat groeien wil vrijuit ontkiemen:
we hebben nog groen koren op de akker.*

Lenze L. Bouwers

BOEKBESPREKING

MISJNA, TOSEFTA, TALMOED...

Misjna, Tosefta, Baraita, Talmoed, Halacha, Aggada... De meeste lezers van dit blad zullen wel het vermoeden hebben dat deze termen iets met Joodse geschriften te maken hebben. Maar wat is nu precies de Misjna? Waar moet je aan denken bij Halacha?

In 1973 schreef Mw. R.C. Musaph-Andriesse een boek onder de titel *Wat na de Tora kwam*. Daarin geeft zij antwoord op al zulk soort vragen. Het boek heeft inmiddels een vierde, herziene en aangevulde, druk beleefd en is in verschillende talen vertaald. Het voorziet dus duidelijk in een behoefte.

Hoewel de ondertitel (rabbijnse literatuur van Tora tot Kabbala) misschien anders doet vermoeden, opent het boek met een vrij uitgebreid hoofdstuk over het Oude Testament. Overigens behoort dit hoofdstuk niet tot de meest aanbevelenswaardige van het boek; daarvoor staan er net iets te veel slordigheden en betwistbare beweringen in. Vervolgens komen de teksten die wel tot de rabbijnse literatuur gerekend kunnen worden één voor één aan de orde. Begonnen wordt met de Misjna, die ± 200 na Christus afgesloten is, terwijl de laatste groep teksten die besproken wordt gevormd wordt door de boeken van de Kabbala, een mystieke stroming in het Jodendom die ontstaan is in de tweede helft van de Middeleeuwen. Soms worden ter illustratie stukjes tekst (in het Nederlands vertaald) in het boek opgenomen. Het geheel wordt afgesloten met een literatuurlijst van ruim vier bladzijden en een register.

Uit heel het boekje blijkt de liefde van Mw. Musaph voor de door haar beschreven literatuur. Dat neemt niet weg, dat de verwarrende hoeveelheid termen haar zelf misschien hier en daar ook te machtig geworden is. Zo vraag ik mij af; of zij bijvoorbeeld de termen Tora (= de vijf boeken van Mozes) en *Tenach* (= de Joodse aanduiding van het hele Oude Testament) niet een enkele keer door elkaar gehaald heeft. Ook andere minder heldere passages dragen ertoe bij, dat de lezer zich soms behoorlijk moet inspannen om te begrijpen wat er bedoeld wordt. Maar misschien hoort dit juist bij de charme van een boek over de rabbijnse literatuur... In elk geval kan wie in deze literatuur geïnteresseerd is hier veel van zijn gading vinden.

G. Kwakkel.

N.a.v. R.C. Musaph-Andriesse, *Wat na de Tora kwam*. Rabbijnse literatuur van Tora tot Kabbala. Vierde geheel herziene en uitgebreide druk, Baarn: Ten Hare. [1992] (ISBN 90 259 4484 1); 106 blz.; prijs: f 22.50.

VAN RIETSCHOTEN

BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel	Keizerswaard 8, Rotterdam	Tel. 010-4820488
Kantoorvakhandel	Keizerswaard 73	Tel. 010-4821365
Kantoorinrichting	Gebroken Meeldijk 123, Barendrecht	tel. Dim-15744
Faxnr. 010-4793699, Rotterdam	Faxnr. 01806-21165, Barendrecht	

ALS MARNIX VAN SINT ALDEGONDE 'VERMAANT'

Het woord 'vermanen' heeft in het algemeen een niet zo positieve klank. Wie kun het eigenlijk verdragen om 'vermaand' te worden? Vermanen, in de zin van waarschuwen, achten we bijna in strijd met de zo hoog geprezen mondigheid van iedere volwassene. Dat het echter een duidelijk gegeven is binnen de christelijke kerk willen we best beamen, maar we zouden het misschien toch liever wat aan de rand van het christelijk leven willen plaatsen.

Goed, het woord heeft meer betekenissen: je kunt er ook iemand mee willen aansporen of opwekken tot een beter leven – nu klinkt het al een ietsje vriendelijker – al blijft de kritische ondertoon ten opzichte van een slecht leven nog wel duidelijk aanwezig.

Onze kerktaal kent ook de uitdrukking 'vermaand en verplicht tot een nieuwe gehoorzaamheid'; het staat in het doopformulier-oude stijl. In de nieuwe versie lezen we 'geroepen en verplicht'. Geroepen 'brengt ons bij 'oproep'.

Het oude doopformulier kende de term 'vermaning' óók waas het ging om de te stellen vragen aan de ouders; vermaning dus als oproep, namelijk tot erkenning van zonde en van de belofte tot een christelijke opvoeding.

Doopsgezinden spreken van 'Vermaning' als het gaat om zowel hun kerkgebouw als hun zondagse samenkomst, waar 'vermanende' woorden klonken tot een heilig en zuiver leven.

Met deze korte uiteenzetting komen we, dacht ik, aardig in de buurt van wat Marnix van Sint Aldegonde ermee bedoeld heeft. Hij dacht in ieder geval ook aan 'troosten' en 'bemoedigen'.

Het is in het jaar 1589 geweest dat Marnix van Sint Aldegonde, een van de trouwe medewerkers van (wijlen) Willem van Oranje, bij drukker Jan Paedt in Leiden een boekje uitgaf onder de titel *Trouwe Vermaninge*. Hij richtte zich daarmee tot zijn geloofsgenoten in de zuidelijke Nederlanden, die na de val van Antwerpen (1585) in een moeilijk parket waren gekomen: ze moesten binnen vier jaar het door Parma veroverde gebied verlaten, óf ze bleven en zouden zich moeten aansluiten bij de Rooms-Katholieke Kerk.

In 1589 realiseert Marnix zich dus terdege dat zijn calvinistische, gereformeerde broeders en zusters (met hun kroost) zo langzamerhand hun keuze dienen te maken! Daarom dit geschrift. Daarin wil hij troosten, tevens oproepen en waarschuwen! Hij troost zijn lezers met de

machtige beloften van God, hij vermaant hen omtrent mogelijke zondige levensstijl (men leze de openhartige woorden over bepaalde zonden eens op pag. 95 van het hier besproken boekje!) en waarschuwt dat 'de Kandelaar van het Evangelie' wel eens kan worden weggenomen. Het boekje is daarmee wel een heel indringende 'preek' van een zeer gelovig man, die zelf zit te wachten op rehabilitatie na de overgave van Antwerpen – waar Marnix burgemeester was.

Maar Marnix zou Marnix niet zijn als hij, christen-auteur, met dit geschrift niet een plaats wilde innemen in de reeks van troostrijke letteren die in die jaren meer verschenen. Want er was in 1584, na de moord op Oranje, ook al een troostrijk boekje verschenen, nl. van de toen in Leiden docerende filoloog Justus Lipsius, getiteld *De constantia in publiis malis* (d.i.: *Over standvastigheid bij algemene rampspoed*). Dit werk, zowel in het Latijn als in het Frans en Nederlands gepubliceerd, werd zeer populair: men zou in de volgende twee eeuwen maar liefst 78 drukken tellen! Maar dit werkje was een onmiskenbare vermenging van een heidens-stoïcijnse berustingsleer (Seneca) met allerlei christelijk klinkende begrippen. Lipsius – een zuidnederlandse humanist – gold als 'een der geniaalste tekstcritici van de nieuwere tijd'. Hij was in 1567 op 20-jarige leeftijd; secretaris van kardinaal-politicus Granvelle, later werd hij professor in het lutherse Jena, daarna in het roomse Leuven, en in 1579 kwam hij naar de gereformeerde academie van Leiden. Hij wijzigde zijn kerkelijke gezindheid steeds met de veranderingen in zijn loopbaan. In 1591 legde hij z'n ambt neer en vertrok naar de zuidelijke Nederlanden, waar hij zijn wisselvallig leven in 1606 eindigde als geschiedschrijver van... de koning van Spanje.

Marnix heeft Lipsius persoonlijk gekend; enkele van diens boeken waren in zijn bibliotheek aanwezig. Hij zal echter de meest essentiële troost hebben gemist bij Lipsius, nl. troost die gegrond is in Gods beloftewoorden. En daarbij gold ook als bezwaar dat de troost bij Lipsius geen directe verbinding betekende met een oproep tot levensheiliging. Er klonk evenmin een waarschuwing aan hen 'over wie het einde der eeuwen is gekomen'. Met andere woorden: waar Lipsius in stoïcijnse berusting de wisselende wereld om zich heen beschouwde als het werk van een soort Fatum (noodlot) – waarbij hij overigens meende aan zoiets als Gods Voorzienigheid te kunnen

denken! –, daar **is** Marnix de calvinistische gelovige die zijn 'Ruste Elders' heeft gevonden! **Repos** Ailleurs!, het was zijn levensdevies. Maar **dé** rust is geen stille berusting, geen stilstand. Nee, **het** bevat een directe oproep om de menselijke verantwoordelijkheid sterk te beleven in absolute verbondenheid aan Gods Woord **èn** een leven dat daarmee overeenstemt. Zo roept Marnix op tot een doorgaande reformatie van het persoonlijke en het gezinsleven.

Marnix' *Trouwe Vermaninge* werd onlangs heruitgegeven. Vertaald in hedendaags Nederlands door drs. P. Schot, die er een uitvoerige historische inleiding aan liet voorafgaan. De uitgave is van groot belang voor de kennis van de vaderlandse (kerk)geschiedenis, temeer omdat veel auteurs dit werk van Marnix niet veel aandacht waardig keurden. Deze editie is bovendien verrijkt met de teksten van Marnix' berijming van *Het gebed van de profeet Daniël*, *Psalm 51* en *Psalm 130*.

Met dat 'hedendaags Nederlands' valt het intussen wel **wat** inee: de vertaler is heel dicht – voor mijn gevoel wel eens te dicht – in de buurt van het 16e-eeuwse Nederlands van Marnix gebleven. Dynamisch-equivalent vertalen was er niet bij en lange zinnen zijn soms niet eens geknipt. De woordkeus (toch nog altijd een keus!) 'blijft behoort' dicht in de buurt van de 'tale Kanaäns'. Daarmee doe je Marnix nog het meest recht, aldus de vertaler. Ik vermoed dat Schot zijn lezers vooral denkt te zoeken in de 'bevindelijke' kringen van protestants Nederlands. Maar dat mag niemand, die zich wil laten onderwijzen door Marnix, ervan weerhouden dit werkje **aan** te schaffen. En zijn geestelijke winst ermee te doen. Want als Marnix 'vermaant', moet je wel luisteren!

H. Veldman

N.a.v.: Philips van Marnix, heer van St. Aldegonde. *Trouwe vermaning tot troost en bemoediging in deze henaidil.de tijden*. In hedendaags Nederlands vertaald en van een inleiding voorzien door drs. P. Schot. Uitg. De Groot Goudriaan/Kampen 1992. ISBN 90 6140 281 1: paperback, omvang 114 pag., prijs f 19,50

PERSCHOUW

U krijgt ons niet uit deze kerk

In *De Wekker* van 29 januari j.l. schrijft dr. W. van 't Spijker over de situatie van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk het volgende (zie ook 'Kerkelijk Leven'):

Het zal best een gevleugeld woord worden, het **door** de Gereformeerde Bond gesproken besluit aan hei adres van de Hervormde Synode: u krijgt ons **er** niet uit. Dat woord zou kunnen klinken als een beschuldiging, alsof het de bedoeling **van de** Synode zou zijn geweest **om** de Bonders tot een keuze te dwingen **om** de kerk te verlaten. Dat heeft de Synode natuurlijk nooit bedoeld: toen de nieuwe kerkorde werd aangenomen, toen de ambten **in** de kerk voor de vrouw werden opengesteld, en ook nu niet, nu er een ontwerp-kerk orde op tafel ligt, waarin een ietwat dubieuze confessionele grondslag wordt gelegd voor een ietwat dubieuze kerkorde. Nee, **de** Synode heeft nimmer besluiten genomen die tenderden in de richting van een uitdrijven van het gereformeerde element uit de kerk. Maar die confessie: 'U krijgt ons niet uit deze kerk' is veeleer een uitspraak **waarin** de enorme **g**-hechtheid van de Bonders aan hun kerk wordt geformuleerd. Ze is **hei**: de Hervormde Kerk **is** en behoort te zijn een Gereformeerde Kerk. Hij is niet **van de** vrijzinnigen die hei hart van het christelijke geloof er uit gesneden hebben. Hij zal dus ook niet zijn van de vrijzinnig-gereformeerden die op het punt staan om in die kerk **hun** plaats in te nemen. Het is **hún** kerk, **dé** kerk. En daarom zijn ze er niet uit te krijgen.

Respect vandaag

Ik respecteer dat, ook **wel** omdat mijn beoordeling aan de feitelijke situatie in het geheel niets zou veranderen. Maar ik respecteer dit ook, omdat in de vasthoudendheid van de Bonders iets te herkennen **valt** van de houding van Hendrik de Cock in 1834. Ze krijgen mij niet uit deze kerk. Dat heeft hij gedacht en zo heeft hij gehandeld. Als er **één** man was, die dacht: ze krijgen mij er niet uit, dan was het De Cock. Scholte dacht **er** wat anders over. Kohlbrugge ook wel. Maar De Cock zei: dit is onze, gereformeerde kerk. Wij houden haar aan haar papieren. Maar die kerk hield De Cock aan haar reglementen, niet eens aan een reguliere kerkorde. Die kerk verbood **hem** de prediking van het evangelie. Die kerk stuurde dragonders. En De Cock **kwam** in de gevangenis. Indien de staat de op aanraden van de kerk opgelegde boetes zou moeten terugbetalen, dan was de staatsschuld helemaal onbetaalbaar. De staat kan die schuld niet terugbetalen. De kerk waarschijnlijk ook niet meer. Maar zo **zat** het bij De Cock. Was hij een Ronder? Nee. Hij heeft **zelfs** niet **de** kans gehad om het te worden, binnen de Hervormde Kerk. Daarom hebben we respect voor de Bonders. Maar dat zet kerkelijk gezien geen zoden **aan de dijk**. Stel dat we terug zouden keren. Dan **zouden** we met de Bonders binnen de Hervormde Kerk zijn wat we nu buiten de Hervormde Kerk zijn: afgescheidenen.

De kleding van predikanten

In het *Kerkblad voor Nederlands Gereformeerde Kerken* van het midden van het land beantwoordt ds. W. Van der Zingen een vraag over de kleding van predikanten. Volgens de vraagsteller is er niet alleen variatie in hun kleding, maar zelden ziet men meer zwart. Soms kan de kle-

ding nauwelijks meer **netjes** genoemd worden. Op de vraag 'hoe komt dat?' **volgt** dit antwoord:

Daar zit je dan **iiit zo'n** vraag. Nu, daar gaat die **dan**. Hoe die predikanten erover denken weet ik natuurlijk niet. Ik heb de predikers, waar de vragensteller(-ster) op **doelt**, niet **gezien** of **gevraagd**.

Wel kan ik er in het algemeen iets over zeggen. De kledingmode is **een** geestesuiting. Men kleedt zich naar men denkt en is.

Nu **een 25 jaar geleden** – of nog wat eerder – heerste de geest van: **alles mag; alles kan**: geen gezag: witte fietsen, kabouterrellen: leve de vrijheid. De Ajax-kampioenen lieten zich ontvangen door de koningin in haar paleis in spijkerbroek en slordig hemd met de borstharen er **bovenuit puilend**. De jongens verschenen op catechisatie **met** de haren **over de oren** en tot in de halsboord. In **vieze** slierten hing hei om het hoofd. De meisjes in **jurken** kort **van** stof en diep van inzicht. Of in broeken met het liefst nog een rafelige scheur in de pijp.

In die **tijd** groeiden **ook** de jongens op, die nu predikant zijn. En zeker hebben ze een klap van die molen mee gekregen. **Ieder** die zestien is en op school **gaat moet er** nu eenmaal bij horen – ook in de kleding! **Onze moeders zullen** er indertijd mee te stellen hebben gehad!

Als de meester Jan wordt de juffrouw **Truus** en de dominee zich Gerrit laat noemen dan kun je aantrekken wat je wilt. Dan verschijnt een doopvader bij het doopvont op houten kleppers, **zoals ik beleefde**. Mij dunkt, dat **verschijnsel** laat zijn sporen nu nog na op de preekstoel.

Er is m.i. meer aan de hand. Met wat ik nu ga zeggen **moet** ik wel voorzichtig zijn. Want ik heb niet in de **harten** gekeken.

Komen de dominees nog wel op de preekstoel met de wetenschap dat ze het eeuwig blijvende absoluut gezaghebbende woord van God hebben te **brengen**? **Staan** ze er nog wel met het gezag en de verantwoordelijkheid van de hemel? Bedenken ze nog dat hemel en hel door hun **woordbediening** open dicht gaan? Brengen ze voor hun besef het Woord van **GóD** bij de mensen? Of, denken ze er te staan met hun verhaal 'óver' of 'naar aanleiding van' het woord van God? Dominees moeten de tekst – Góds tekst –, brengen. De mensen moeten hun God te horen krijgen. En dus, men kleedt zich naar **wat** men te doen krijgt. Rechters dragen een toga. Vanwege de hoogte van het recht, gesproken in naam der koningin. Een oomzegger van mij is inspecteur van een verzekeringsmaatschappij. Hij moet het niet proberen te functioneren op kantoor of bij de cliënteel zonder das om en jasje aan. Hij behoort in zijn optreden degelijkheid en betrouwbaarheid en verzorging uit te stralen. En de begrafenisbedienaar treedt niet in hemdsmouwen op. Zo zullen bringers van Gods boodschap zich kleden naar hun taak en de hoogte **van** hun Zender. Dat **behoeft** nu niet per se in streepjesbroek en zwarte jas. Maar waardigheid en respect voor de Zender en voor de Boodschap **moet** wel de kleding beheersen.

Och heden, hoor ik iemand **zeggen**, het zit hem toch niet in de kleren. Neen, het zit 'm in de boodschap. Keurig getogaad maar geen levend evangelie is erger. Dar is **waar**. Maar het komt er wet (mee) in uit.

En... als het dan toch niet in de kleding zit, zei volgens Toon Hermans een pastoor, dan houd ik **mijn** pak dat ik draag, maar aan.

Wist u overigens, dat er eens om de ambtskleding een kerk-scheuring is geweest. In 1846. In de afgescheiden kerken. De synode sprak uit dat de herders en leraars hun ambtskleding moesten dragen in de vergaderingen **waar het** niet-dragen ervan ergernis **zou** kunnen geven. De Drentse afgevaardigden **verlieten** de vergadering, omdat ze het met die uitspraak niet eens

konden zijn. De scheiding vond christelijk plaats. Dat wel. Met zegenbeden en zegenwensen over en weer. Die ambtskleding bestond toen in een kuitbroek; zwart; ruim; een **bandplooi**broek, zogezegd, **die** onder de knie was vastgebonden. En op het hoofd de steek. Zie de lakeien bij de gouden **koets**. Natuurlijk niet in rood en goud maar **zwart**. Ik wil er niet aan twijfelen of de Drentse broeders **werden toen** gedreven tot hun stap door eerbied voor hun ambt en hun Zender. En niet door hun eigen behoefte om op te vallen en groot te zijn.

Tenslotte: in het Oude Testament schreef de Heere precies voor hoe Zijn dienaars zich moesten kleden. Dat was met het oog op de komende Christus. De kleding deed dienst als lesmateriaal. Die regel is nu **weg**. Er is de vrijheid. De vrijheid des Geestes. Alleen, men gebruikte die vrijheid niet tot... slordigheid.

W.G. de Vries

Het laatste oordeel over 'de hoer'

*Haar naam is
Babylon*

over 'de hoer' in Openbaring 17
van G. Groenenberg

'Van het boek Openbaring begrijp ik eigenlijk weinig. Neem nu hoofdstuk 17: **wat wordt er met die beeldspraak bedoeld?**'

Veel uitleggers hebben zich gebogen **over** de vraag wat er **met 'de hoer'** in Openbaring 17 bedoeld wordt. De vele antwoorden maken **het voor** de **bijbellezer** niet makkelijk: wie

kan nog **wijs** uit de **vele (elkaar tegensprekende)** opvattingen?

Ds. Groenenberg zet de verschillende visies met hun argumenten **voor u** op een rij. Ze geeft hij houvast om het **beeld** te begrijpen. Uiteindelijk geeft hij **zijn** oordeel **over 'de hoer'**

Haar naam is Babylon, over 'de hoer' in Openbaring 17, 168 pag., geh., f 26,50
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Oostbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 23, 4460 AA GOES
Tel. 0110 - 15591

BEROEPEN

Beroepen te Creil i.c.m. Nagele: M. Tel, kandidaat te Harderwijk; te Deventer: D. Griffioen, kandidaat te Hattem; te Harkstede i.c.m. Overschild, te Langeslag en te Vleuten-De Meern i.c.m. Maarssen-Breukelen: R. Tigelaar, kandidaat te Stads kanaal; te Harlingen: M. Wielhouwer te Appingedam; te Hoogvliet-Spijkenisse en te Zaan- dam: G.S. van Enk te Groningen-Noord.

Aangenomen naar Voorthuizen-Barneveld: H.J. Messelink te Dalfsen, die bedankte voor Hardenberg-Oost en Veenendaal; naar Groningen-Zuid: Jt. Janssen te Almelo, die bedankte voor Capelle aan den IJssel, Emmen, Has- selt en Steenwijk.

Beroepbaar gesteld door de classis Kampen: W. van der Schce, Wortmanstraat 220, 8265 AJ Kampen, ☎ (05202) 14129.

Toegelaten tot de dienst des Woords door de classis Drachten: kandidaat Jac. Ophoff beroepen predikant te Siegerswoude-Frieschepalen.

Bedankt voor Emmeloord: P. Groenenberg te Amen- foort-West; voor Rotterdam-Noord: W. Triemstra te U- trecht-Centrum.

BEVESTIGING EN INTREDE

De bevestiging van kandidaat T. Schutte te Westsing- Sauwerd heeft plaatsgevonden door ds. G. Kwakkel op 28 februari en de intrede vond plaats in de middagdienst. Het nieuwe adres is: T. Schutte, Provincialeweg 20,9771 TB Sauwerd, ☎ (05909) 1235.

GENERALE SYNODE

De sluitingsdatum voor het indienen van stukken voor de Generale synode Ommen, die D.V. op 14 april 1993 wordt gehouden, is gesteld op 24 maart 1993. Het is drin- gend gewenst om in ieder geval voor deze datum aan de samenroepende kerk een aankondiging te zenden van nog in te dienen stukken, met omschrijving van de inhoud. De synode zal dan zelf beoordelen of zij die nog in behande- ling zal nemen. Het postadres is: Generale Synode van de Cref. Kerken in Nederland - Ommen 1993, Postbus 205,7730 AE Ommen.

ADRESWIJZIGINGEN ED.

Driesum c.a. * *Scriba*: F. van der Veen, Voorweg 74, 9113 PE Wouterswoude, ☎ (05111) 3433

Alkmaar * Diaconie: E.E.G. Korf, Kompasweg 51, 1825 LV Alkmaar, ☎ (072) 617128.

- * Als regel horen die adre.-gegevens in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.
- * Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en **generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten** en het nieuws van in het Handboek **vermelde verenigingen** kan worden ingestuurd (geen verslagen!).
- * De redactie van de rubriek behoudt i.v.m. beschikbare ruim- te zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te ne- men.
- * **Gegevens dienen** uitsluitend *schriftelijk* opgegeven te wor- den. De Refatmatic, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25.44611 AA GOES *Per fax* is ook mogelijk: (01100) 16492.
- ** In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat **afgedrukt** in De Reformatie van de daar- opvolgende week.

Extra nummers van De Reformatie...

kunt u bestellen door overmaking van de kosten op **postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie- Goes**, onder vermelding van jaargang en nummer

Dit zijn de kosten (incl. porto):

1 ex.:	f 3,15
2 ex.:	f 5,60
3 ex.:	f 8,25
4 ex.:	f 10,10
5 ex.:	f 11,95

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd